

#NoToHate

Informativni bilten

Šta je govor mržnje;

Zašto je važno boriti se protiv svih oblika govora mržnje;

Kako se boriti i prijaviti govor mržnje?

Šta je govor mržnje?

Govor mržnje je svaka komunikacija u usmenom (npr. govori, pjesme) i pisanom obliku (štampanom, online, grafiti), putem slika (fotografija, video materijala, karikatura, murala, plakata) ili ponašanja, kojom se napada ili u kojoj se koristi pogrđan (uvredljiv, ponižavajući) ili diskriminacijski jezik ili slike usmjerene na osobu ili grupu osoba zbog onoga što jesu ili zbog načina na koji su percipirane.¹

Osobe ili grupe osoba mogu biti mete govora mržnje na osnovu njihove vjeroispovijesti, etničke pripadnosti, državljanstva, rase, boje kože, porijekla, nacionalne ili etničke pripadnosti, spola, seksualne orijentacije, zdravstvenog stanja i drugih faktora.

U Bosni i Hercegovini najčešći oblici govora mržnje usmjereni su prema pojedincima ili grupama na temelju njihove etničke pripadnosti i/ili vjere i spola. Oblik govora mržnje koji je uobičajen u Bosni i Hercegovini je odobravanje, grubo minimiziranje i poricanje ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida počinjenih tokom sukoba 1992.-1995. godine, koje su izvan razumne sumnje utvrdili međunarodni sudovi. Drugi primjer je veličanje pojedinaca osuđenih za ratne zločine, zločine protiv čovječnosti i genocid pred međunarodnim i domaćim sudovima.²

U 2019. godini, kako bi podigao svijest o potencijalnoj štetnosti govora mržnje, Generalni sekretar Ujedinjenih Nacija pokrenuo je Strategiju i Akcioni plan Ujedinjenih Nacija protiv govora mržnje.³ Njegov je cilj ojačati napore Ujedinjenih Nacija širom svijeta da podrže vlade i druge dionike u rješavanju problema govora mržnje, uključujući i rješavanje njegovih osnovnih uzroka i uticaja.

¹ Vidi Strategiju i Akcioni plan o govoru mržnje Ujedinjenih Nacija, dostupno na https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/advising-and-mobilizing/Action_plan_on_hate_speech_EN.pdf

² Glorifikacija osuđenih ratnih zločinaca poprimila je oblike murala i grafita, slogana (često korištenih u kontekstu nogometnih utakmica), pjesama, kao i naziva javnih stranica.

³ <https://www.un.org/en/genocideprevention/hate-speech-strategy.shtml>

Da li je govor mržnje nezakonit?

Ne postoji međunarodna pravna definicija govora mržnje. Međutim, **govor mržnje koji potiče diskriminaciju, neprijateljstvo i nasilje zabranjen je međunarodnim i domaćim pravom.**

Posebno član 20. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima obavezuje države da zakonom zabrane svako izražavanje nacionalne, rasne ili vjerske mržnje koja potiče diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje. U

Kontekst izjave

Funkcija ili status govornika

Namjera poticanja publike na mržnju ciljne grupe

Sadržaj i oblik izjave

Mjera u kojoj je ona objavljena

Vjerovatnoća nastanka štete, uključujući njenu neminovnost

praktičnom smislu to znači da su države obavezne izraditi i provesti zakone kojima će biti propisane krivične i druge sankcije za takve nezakonite oblike izražavanja. Takvi zakoni se ne bi smjeli koristiti za utišavanje kritičkih ili izdvojenih glasova niti ograničavanje protoka informacija i mišljenja.

Ponekad je teško odrediti kada je govor mržnje prešao granicu i predstavlja zabranjeni oblik

govora koji potiče na nasilje ili diskriminaciju. Eksperti za ljudska prava su izradili niz kriterija u dokumentu pod nazivom „Akcioni plan iz Rabata“⁴, koji mogu biti od pomoći prilikom određivanja slučajeva govora mržnje koji trebaju biti zabranjeni i kažnjeni. Među tim kriterijima, važno je ispitati **kontekst** govora mržnje (npr., kontekst političke krize), **status govornika** (naime, procijeniti njegov/njen utjecaj), **namjeru**, **sadržaj** stvarnog govora, **koliko je široko publikovan** i **vjerovatnoću nastanka štete** takvog govora da bi se shvatilo da li on predstavlja podstrekavanje.

Da li je govor mržnje zaštićen slobodom mišljenja i izražavanja ?

U svakom društvu, ne samo u postkonfliktnom kontekstu, govor mržnje (dodatno) potkopava društvenu koheziju, potiče ili učvršćuje diskriminaciju, stvara ili produbljuje podjele i može postaviti temelj za nasilje ili ponavljanje sukoba. **Ako je široko rasprostranjen i ne rješava se, govor mržnje potkopava mir, stabilnost, održivi razvoj i ispunjenje ljudskih prava svih.**

Stoga, iako nisu svi oblici govora mržnje zabranjeni međunarodnim i domaćim pravom, **svaki oblik govora mržnje može biti štetan i treba mu se suprotstaviti**⁵ jer implicira diskriminaciju i predstavlja napad na dostojanstvo ciljanih.

Zato je ključno da sva nadležna tijela **preduzmu sve moguće mjere za suzbijanje govora mržnje rješavanjem njegovih pojava i temeljnih uzroka.**

Govor mržnje političkih i vjerskih vođa ili drugih javnih osoba posebno je štetan, a **osobe s javnim i drugim utjecajnim ulogama u društvu imaju posebnu odgovornost ne koristiti govor mržnje te sustavno osuđivati i suprotstavljati se toj pojavi.**

Treba osuditi i govor mržnje koji ne potiče na nasilje jer je štetan za žrtve, za skupinu kojoj pripadaju i temeljno za društvo. Takav govor mržnje može se riješiti bavljenjem osnovnim uzrocima, uključujući stereotipe i diskriminaciju. Može se suprotstaviti kampanjama za podizanje svijesti i obrazovanjem, između ostalih mjera.

⁴ <https://www.ohchr.org/en/freedom-of-expression>

⁵ https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/advising-and-mobilizing/Action_plan_on_hate_speech_EN.pdf;

https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/UN%20Strategy%20and%20PoA%20on%20Hate%20Speech_Guidance%20on%20Addressing%20in%20field.pdf

Seksistički govor mržnje se odnosi na izraze kojima se štiti, potiče, promovira ili opravdava mržnja na osnovu spola. Posebno su određene kategorije žena meta seksističkog govora mržnje (tj., mlade žene, žene u medijima, političarke i aktivistice ljudskih prava) i društveni mediji su doprinijeli širenju seksističkog govora mržnje usmjerenog protiv žena i maloljetnica. Moguće je boriti se protiv toga senzibiliziranjem i podizanjem svijesti o značaju pozitivnog prikazivanja žena kao aktivnih agenata promjena.

Prilikom borbe protiv govora mržnje, važno je štititi slobodu izražavanja, uključujući i pravo na kritikovanje javnih politika i izražavanje nepopularnih mišljenja.

Zaštita prava na slobodu izražavanja trebala bi biti pravilo, a ograničenja bi trebala biti izuzetak. Sva ograničenja ovog prava trebaju biti jasno definirana zakonom i trebaju biti opravdana, strogo nužna i proporcionalna.

Međunarodni standardi zaštite slobode mišljenja i izražavanja se, stoga, protežu na zaštitu kritike ili govora koji je uvredljiv, uznemirujući, ponižavajući ili šokantan i oni ne dozvoljavaju ograničenja samo na osnovu „uvrede“ osobe ili grupe osoba koja je formirana na osnovu identiteta.

Šta zakoni u Bosni i Hercegovini kažu o govoru mržnje?

Krivičnim zakonima Bosne i Hercegovine, entiteta Federacija BiH i Republika Srpska i Brčko distrikta zabranjen je govor mržnje koji je definiran kao javno podstrekavanje na nacionalnu, rasnu i vjersku mržnju, nasilje i neprijateljstvo. Krivičnim zakonom Republike Srpske su propisane dodatne osnove mržnje (boja kože, spol, seksualna orijentacija, invaliditet, rodni identitet, porijeklo ili bilo koje druge okolnosti) i pobrojana su konkretna javna mjesta, uključujući digitalni prostor.

Osim toga, **Zakon o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini** pruža dodatnu zaštitu od govora mržnje s obzirom na to da je zakonom implicitno definiran govor mržnje kao zabranjeni oblik diskriminacije. Prema ovom zakonu, izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije, pomaganje drugima prilikom diskriminacije i poticanje na diskriminaciju su zabranjeni oblici diskriminacije. Nadalje, **Zakonom o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini** zabranjena je diskriminacija na osnovu spola i seksualne orijentacije, kao i svi oblici rodno zasnovanog nasilja.

Zakonom o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u Bosni i Hercegovini zabranjeni su svi oblici diskriminacije na osnovu vjere ili vjerovanja. Njim su eksplicitno zabranjeni napadi na vjerske službenike i njihovo vrijeđanje, aktivnosti ili djela usmjerena na raspirivanje mržnje protiv bilo koje crkve, vjerske zajednice ili njenih članova, kao i izazivanje, poticanje ili pozivanje vjerske mržnje i predrasuda.

Od jula 2021. godine **Zakonom o dopuni Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine** je zabranjeno javno odobravanje, poricanje, grubo umanjivanje ili pokušaji opravdanja zločina genocida, zločina protiv čovječnosti ili ratnih zločina utvrđenih pravomoćnom presudom međunarodnog ili domaćeg suda⁶, kao i veličanje ratnih zločinaca osuđenih presudama međunarodnih i domaćih sudova⁷. Ovaj zakon se ne primjenjuje retroaktivno.

Širom Bosne i Hercegovine, prema zakonima o javnom redu i miru, **uvredljiv jezik na javnom mjestu, kojim se ugrožava lična sigurnost građana ili izaziva javna nesigurnost, predstavlja prekršaj i počiniteljima se izriče**

⁶ Prema Zakonu o dopuni Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, kaznit će se svako „ko javno odobri, porekne, grubo umanj ili pokuša opravdati zločin genocida, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin utvrđen pravomoćnom presudom u skladu s Poveljom Međunarodnog vojnog suda pridruženom uz Londonski sporazum od 8. augusta 1945. ili pravomoćnom presudom Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju ili Međunarodnog krivičnog suda ili suda u Bosni i Hercegovini, a usmjereno je protiv skupine osoba ili člana skupine određene s obzirom na rasu, boju kože, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalnu ili etničku pripadnost, i to na način koji bi mogao potaknuti na nasilje ili mržnju usmjerenu protiv takve skupine osoba ili člana takve skupine”.

⁷ Prema Zakonu o dopuni Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, kaznit će se svako “ko dodijeli priznanje, nagradu, spomenicu, bilo kakav podsjetnik ili bilo kakvu privilegiju ili slično osobi osuđenoj pravomoćnom presudom za genocid, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin, ili imenuje javni objekt, kao što je ulica, trg, park, most, institucija, ustanova, općina ili grad ili slično, ili registrira naziv po ili prema osobi osuđenoj pravomoćnom presudom za genocid, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin, ili na bilo koji način veliča osobu osuđenu pravomoćnom presudom za genocid, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin”.

novčana kazna.

Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog Zakona Bosne i Hercegovine iz jula 2022. godine definiše govor mržnje kao svaki oblik javnog izražavanja ili govora koji izaziva ili potiče mržnju, diskriminaciju ili nasilje protiv bilo koje osobe ili grupe osoba, baziranom na osnovu bilo koje zabranjene osnove vezane za nečiji identitet.⁸ On propisuje kazne u opsegu od 3.000,00 KM do 30.000,00 KM za bilo koji politički entitet koji koristi govor mržnje, i/ili objavi ili upotrijebi sliku, simbol, audio i video zapis, SMS poruku, internet komunikaciju, društvenu mrežu i mobilnu aplikaciju ili drugi materijal koji može tako djelovati⁹.

Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine je nadležna da ukloni ime kandidata sa kandidatske liste ako se utvrdi da je on/ona lično odgovoran za govor mržnje kako je gore i definisan; po istom osnovu može poništiti ovjeru političke stranke, koalicije, liste nezavisnih kandidata ili nezavisnog kandidata; i može zabraniti angažovanje određenih lica za rad na biračkim mjestima, u Centru za birački spisak, u opštinskim izbornim komisijama, u centrima za brojanje ili drugoj izornoj komisiji uspostavljenoj u skladu sa članom 2.21 Izbornog zakona Bosne i Hercegovine¹⁰.

Ovo se primjenjuje samo u toku izborne kampanje, to jeste, u periodu od 30 dana koji obuhvata i dan održavanja izbora.

Šta treba uraditi ako ste žrtva ili svjedok govora mržnje?

Prijava govora mržnje je jednostavna i besplatna. Sve pritužbe mogu se podnijeti online, e-poštom, poštom ili telefonom.

Prijava policiji

Ako ste meta govora mržnje (u virtualnom ili stvarnom svijetu), trebate obavijestiti policiju. Policijski službenici trebaju evidentirati prijavu, potvrditi njen prijem i službenu zabilješku.

U slučaju govora mržnje u stvarnom svijetu, izjava dana policiji i službena zabilješka moraju sadržavati detaljne podatke o navodnom djelu: datum, mjesto, okolnosti, kao i sve osobne karakteristike počinitelja (npr. spol, dob, tjelesnu težinu i odjeću koju su imali na sebi). U izjavi je također potrebno navesti konkretne informacije o diskriminirajućim elementima, na primjer, pristrane komentare. Svaki kontekst koji ukazuje na motivaciju za pristranost ili mržnju prema određenoj grupi osoba će biti ključni za odgovarajuću kvalifikaciju djela.

Obavješćavanje administratora društvenih medija

Ako ste izloženi govoru mržnje u društvenim medijima, važno je odmah napraviti snimak zaslona sa sadržajem, s obzirom na to da on može biti izbrisan. Trebate direktno obavijestiti administratore društvenih medija o

⁸ Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine zabranjuje govor mržnje i definiše ga kao svaki oblik javnog izražavanja ili govora koji izaziva ili potiče mržnju, diskriminaciju ili nasilje protiv bilo koje osobe ili grupe osoba, na osnovu rase, boje kože, nacionalnosti, spola ili vjere, etničkog porijekla ili bilo koje druge lične karakteristike ili orijentacije koja podstiče na diskriminaciju, neprijateljstvo i nasilje. Izvorni tekst Izbornog zakona Bosne i Hercegovine zabranjivao je korištenje jezika koji bi nekoga mogao navesti ili podstaći na nasilje ili širenje mržnje, ili objavljivanje ili upotrebljavanje slika, simbola, audio i videozapisa, SMS poruka, internet poruka ili drugih materijala koji mogu tako djelovati.

⁹ Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine predviđa da: „1) Novčanom kaznom u iznosu od 3.000,00 KM do 30.000,00 KM kaznit će se za povredu politički subjekt, ako: [...] koristi se govorom mržnje, i/ili objavi ili upotrijebi sliku, simbol, audio i video zapis, SMS poruku, internet komunikaciju, društvenu mrežu i mobilnu aplikaciju ili drugi materijal koji može tako djelovati. Prethodni tekst Izbornog zakona Bosne i Hercegovine predviđao je novčane kazne u rasponu od 1.000.00 KM do 10.000.00 KM za „politički subjekt koji koristi jezik koji bi nekoga mogao navesti ili potaknuti na nasilje ili širenje mržnje, ili objavljuje upotrebljava slike, simbole, audio i videozapise, SMS poruke, internet poruke ili druge materijale koji mogu tako djelovati“.

¹⁰ Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine propisuje da: [...] (2) Centralna izborna komisija BiH ima ovlaštenja da izrekne sljedeće sankcije: [...] uklanjanje imena kandidata sa kandidatske liste ako se utvrdi da je kandidat lično odgovoran za povredu; poništenje ovjere političke stranke, koalicije, liste nezavisnih kandidata ili nezavisnog kandidata; i zabranu angažiranja određenog lica za rad na biračkom mjestu, u Centru za birački spisak, u općinskoj izornoj komisiji, u centrima za brojanje ili drugoj izornoj komisiji uspostavljenoj u skladu sa članom 2.21 ovog zakona.”

neprijemnom sadržaju.

Prijavljivanje Instituciji ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine je glavna državna institucija za promoviranje i zaštitu ljudskih prava širom zemlje.

Ako ste bili izloženi govoru mržnje, možete izjaviti žalbu po osnovu diskriminacije i tražiti zaštitu od Institucije ombudsmena. Ovo je posebno relevantno kada govor mržnje šire nositelji javnih funkcija, državni službenici i bilo koja druga fizička ili pravna osoba sa javnim ovlaštenjima.

Ako Institucija ombudsmena utvrdi da se radi o govoru mržnje u obliku zabranjene diskriminacije, ona će izdati mišljenje i preporuku za rješavanje slučaja i jednoj ili više nadležnih institucija/organa predložiti odgovarajuća pravna i druga rješenja.

Žalbu možete izjaviti elektronski putem [web stranice](#) Institucije ombudsmena za ljudska prava, gdje takođe možete pronaći preporuke i izvještaje.

Prijavljivanje Agenciji za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, državni je mehanizam koji, skupa s gender centrima vlada entiteta Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska, u okviru svojih nadležnosti promovira ravnopravnost spolova i štiti ljudska prava žena.

Ako ste bili izloženi seksističkom govoru mržnje i mizoginiji od strane nositelja javne funkcije, državnog službenika i bilo koje druge fizičke ili pravne osobe s javnim ovlaštenjima, možete podnijeti zahtjev za ispitivanje povrede Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini zbog diskriminacije po osnovi spola.

Ako bilo koji od tri mehanizma za ravnopravnost spolova utvrdi da se u danom slučaju radi o govoru mržnje u vidu zabranjene diskriminacije po osnovi spola, on će izdati mišljenje i preporuku za rješavanje slučaja i predložiti odgovarajuća pravna i druga rješenja jednoj ili više nadležnih institucija/organa.

Jedinstvenim pravilima za primanje i obrađivanje zahtjeva za ispitivanje povreda Zakona o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine uređen je postupak primanja i obrađivanja zahtjeva.

Zahtjevi se mogu dostaviti elektronskim putem Agenciji za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine, Gender centru Vlade Federacije Bosne i Hercegovine i Gender centru Vlade Republike Srpske popunjavanjem [obrasca](#).

Prijavljivanje Regulatornoj agenciji za komunikacije Bosne i Hercegovine

Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine je samostalna državna institucija koja regulira sektor radiodifuzije, telekomunikacija i radiofrekvencijskog spektra. Nadležna je, između ostalog, za izdavanje dozvola za obavljanje djelatnosti operatera u sektoru radiodifuzije i telekomunikacija i za nadzor nad provedbom pravila i propisa u toj oblasti.

Regulatorni okvir za programske standarde koji je obavezan za emitere sastoji se od Kodeksa o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija i Kodeksa o komercijalnim komunikacijama. Oba kodeksa sadrže odredbe kojima je eksplicitno zabranjen programski sadržaj koji „ponižava, zastrašuje ili potiče na mržnju, nasilje ili diskriminaciju osoba ili skupina na osnovu spola, rase, etničke pripadnosti, nacionalnosti, vjere ili uvjerenja, invalidnosti, posebnih potreba, dobi, seksualne orijentacije, društvenog porijekla ili na osnovu bilo

koje druge okolnosti koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojoj osobi onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi njezinih prava i sloboda“. Prema Kodeksu o audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija, jedina iznimka su programski sadržaji objavljeni u namjeri da se kritički ukaže na takve radnje.

Regulatorna agencija za komunikacije pokreće postupak po prigovoru ili po službenoj dužnosti. Ako utvrdi povrede pravila, Regulatorna agencija za komunikacije može izreći sankcije koje obuhvataju usmeno i pismeno upozorenje, novčanu kaznu ili suspenzija ili ukidanje dozvole. Vijeće Regulatorne agencije za komunikacije djeluje kao drugostepeni organ za rješavanje žalbi na sve odluke Agencije. Upravni spor se može pokrenuti pred Sudom Bosne i Hercegovine.

Svako (sve fizičke i pravne osobe) mogu uložiti prigovor Regulatornoj agenciji za komunikacije u vezi s govorom mržnje primijećenim u audiovizuelnim medijskim uslugama i medijskim uslugama radija. Prigovori se mogu dostaviti elektronski, putem [web stranice](#) Regulatorne agencije za komunikacije, gdje takođe možete pronaći odluke i izvještaje o kršenjima pravila i propisa.

Prijavlјivanje Centralnoj izbornoj komisiji Bosne i Hercegovine

Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine je nezavisno tijelo nadležno za praćenje izbornih aktivnosti i nadzor nad postupanjem političkih stranaka, koalicija i kandidata u toku izborne kampanje.

Svako ima pravo podnijeti prigovor Centralnoj izbornoj komisiji u slučaju da kandidati, članovi političkih stranaka i koalicija, sljedbenici političkih stranaka i zvaničnici ili bilo tko drugi angažovan u izornoj administraciji, koriste govor mržnje i/ili objave ili upotrijebe slike, simbole, audio i video zapise, SMS poruke, internet komunikacije, društvene mreže i mobilne aplikacije ili druge materijale koji mogu tako djelovati.¹¹

U slučaju da utvrdi povredu Izbornog zakona Bosne i Hercegovine, Centralna izborna komisija može izreći novčane kazne, kao i zabraniti kandidatu ili stranci da sudjeluje na izborima. Na odluke Centralne izborne komisije je dozvoljena žalba, a konačnu odluku donosi Sud Bosne i Hercegovine.

Prigovor se može podnijeti elektronski, putem [web stranice](#) Centralne izborne komisije.

¹¹ Zakon o izmjenama i dopunama Izbornog zakona Bosne i Hercegovine propisuje da: „Kandidatima i pristalicama političkih stranaka, listi nezavisnih kandidata, listi pripadnika nacionalnih manjina i koalicija, kao i nezavisnim kandidatima i njihovim pristalicama, te zaposlenima ili na drugi način angažiranim u izornoj administraciji nije dozvoljeno: [...] koristiti se govorom mržnje, i/ili objaviti ili upotrijebiti slike, simbole, audio i video zapise, SMS poruke, internet komunikacije, društvene mreže i mobilne aplikacije ili druge materijale koji mogu tako djelovati.”

